

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Työ vapautuvien vankien parissa

Moniammatillisuus ja kolmannen sektorin merkitys vapautumis-
vaiheessa

Saija Anias ja Piia Kanto

Kansalaistoiminta ja nuorisotyö (210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika 4 / 2013

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Saija Anias, Piia Kanto	Sivumäärä 41 ja 4 liitesivua
Työn nimi Työ vapautuvien vankien parissa – moniammatillisuus ja kolmannen sektorin merkitys vapautumisvaiheessa	
Ohjaava(t) opettaja(t) Jaana Karjalainen, Lea Leminaho	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja	
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyömme päätavoitteena on tutkia minkälaista työtä tehdään vapautuvien vankien parissa, moniammatillisuutta sekä kolmannen sektorin merkitystä vapautumisvaiheessa. Kohderyhmämme on vapautumassa olevat alle 29-vuotiaat nuoret vangit. Tarkastelemme kuinka prosessi etenee vankilasaolo aikana tehdyn vapautumissuunnitelman pohjalta, sekä tiedustelemme asiantuntijoilta kuinka yhteiskunta tukee nuoria vapautumassa olevia vankeja.</p> <p>Valitsimme haastatteluiden kohteeksemme kaksi erilaista tahoja, jotka tukevat nuoria niin vankilassa olo aikana kuin vapautumisen jälkeen. Opinnäytetyömme on kvalitatiivinen tutkimus, jossa teoria ja empiria tukevat toisiaan. Tietomme ovat siis peräisin kirjallisuudesta, aikaisemmista tutkimuksista sekä haastatteluilta. Haastatteluiden pohjalla käytimme teemahaastattelua. Haastatteluihimme osallistui Ylitornion avovankilan erityisohjaaja sekä Via Vis väkivaltatyön hankkeesta projektipäällikkö ja projektityöntekijä.</p> <p>Nuoret, jotka pääsevät lopputuomiotaan viettämään avolaitos olosuhteisiin, saavat yleensä paremmat mahdollisuudet vapautumissuunnitelmaan kuin ne jotka istuvat koko tuomion suljetussa vankilassa. Nykyisin vapautuminen pyritään suunnittelemaan hyvissä ajoin vankilasta käsin. Vapautuvat vangit ovat useimmiten moniongelmaisia ja tarvitsevat neuvontaa, tukea ja ohjausta. Yhä edelleen kuitenkin vapautuu vankeja ilman vapautumissuunnitelmaa. Kaikille nuorille yhteiskuntaan sopeutuminen ja sieltä saatava tuki on yhtä tärkeää. Monet vangit ikään kuin heittäytyvät autettaviksi ja odottavat sosiaalityöntekijän tekevän kaiken puolestaan. Vapautuvaa on kuitenkin tarkoituksenmukaista kehoittaa ottamaan vastuuta omien asioiden hoitamiseen.</p> <p>Kolmas sektori on yhteisöpedagogien yksi iso työllistäjä. Vapautuvien vankien tuen tarpeisiin keskittyvissä järjestöissä ja hankkeissa yhteisöpedagogit voisivat toimia ohjaajina, palveluohjaajina, koordinaattoreina ja organisoijina. Yksilöohjauksen lisäksi tarvitaan tietotaitoa yhteisöjen toiminnasta, moniammatillisuudesta ja verkostotyöstä.</p>	
Asiasanat moniammatillisuus, nuoret, vapautuvat vangit, kolmas sektori, julkinen sektori	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Saija Anias and Piia Kanto	Number of Pages 40 and 4 appendices
Title Working with released prisoners – Multiprofessionalism and third-sector signification in release period	
Supervisor(s)	
Subscriber and/or Mentor Jaana Karjalainen, Lea Leminaho	
Abstract <p>The main objective of our thesis is to examine what kind of work is being done of releasing prisoners, multiprofessionalism and the support which third sector offer. Our target group are the young, under 29-years of age prisoners whose are going to be released. We will view how the process proceeds in liberation planning which is made in prison, and ask the experts how society supports young prisoners when they have been released.</p> <p>We chose to our interviews two different direction which support young prisoners during the prison time and when they are released. Our thesis is a qualitative research where theory and empiricism support each other. Our knowledge coming from literature, previous researchs and interviews. We used theme interview. To our interviews participates Ylitornio´s open prisons special instructor, and project manager and project worker from Via Vis violence work project.</p> <p>Youngsters who will access to spend the rest of the judgement to open prison generally receive better change to get the releasing plan. Today releasing will be planned well in advance in prisons. Released prisoners often have many problems in their lives. They need advice, support and guidance. Still there are prisoners who have been released without making the releasing plan. It is appropriate to exhort youngsters to take charge of their live.</p> <p>The third sector is a large employer to community educators. There are a lots of organization who are focused released prisoners needs. Community educator could work in these organizations as a service counselor, instructor, coordinator and organizers. There´s needed know-how of individual counseling but also of community, multiprofessionalism and networking.</p>	
Keywords multiprofessionalism, youngsters, released prisoners, the third sector, the public sector	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 NUORI RIKOKSENTEKIJÄ	6
2.1 Rikoksesta epäilty	7
2.2 Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tavoite	7
2.3 Rangaistukset	8
2.3.1 Tutkintavankeus	8
2.3.2 Vankeusrangaistus	8
2.3.3 Ehdollinen vankeus	8
2.3.4 Nuorisorangaistus	9
3 KOLMAS SEKTORI JA JULKINEN SEKTORI VASTAVAPAUTUNEEN VANGIN TUKENA	11
3.1 Käsitteiden määrittelyä	11
3.2 Vankien jälkihuolto Suomessa	12
3.3 Ylitornion avovankila	16
3.4 Järjestöt vapautuvien vankien tukena	17
3.4.1 KRIS -järjestö	17
3.4.2 Oulun Seudun Setlementti ja Väkivaltatyön hanke Via Vis	18
3.5 muita kehittämishankkeita	21
3.5.1 Risen Work Out – Osalliseksi Omaan elämään -ohjelma	22
3.5.2 Vankien Omaiset VAO ry ja Portti Vapauteen	22
3.6 Aikaisempia tutkimuksia aiheesta	22
4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS	25
4.1 Opinnäytetyön lähtökohdat	25
4.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimustehtävät	25
4.3 Tutkimusmenetelmät	26
4.4 Haastateltavien valinta	27
4.5 Aineiston käsittely ja analysointi	27
5 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	28
5.1 Moniammatillisuus ja verkostotyö Via Vis -hankkeessa ja avovankilassa	29
5.2 Vastavapautuvien nuorten vankien tukeminen ja auttaminen Via Vis:ssä	30
5.3 Vapautumassa olevien vankien tukeminen ja auttaminen avovankilassa	32
5.4 Nuorten vapautuvien tulevaisuus	34
6 POHDINTA	35
LÄHTEET	37
LIITTEET /	41

1 JOHDANTO

Vankeus on käytännössä väliaikainen ja rajallinen yksilön oma kokemus. Siviilissä elämisen onnistumiseen vaikuttavat vankeusaikaa edeltäneet, vankeusaikaiset ja vapautumisen jälkeiseen tilanteeseen liittyvät seikat. Pahin uhkakuva on vapauden koittaessa rahaton, työtön, asunnoton, päihdeongelmainen ja yksinäinen vailla suuntaa oleva nuori mies, jota siviilissä odottaa vain paluu entiseen. Onko vapaudella tällöin merkitystä?

On niin yksilön kuin yhteisöjenkin edun mukaista auttaa vapautuvia vankeja takaisin siviilielämään. Rikoskierteen katkaisuun tarvitaan ennalta ehkäisevää työtä, jota järjestöt tekevät yhteistyössä eri tahojen kanssa.

Opinnäytetyömme päätavoite on tutkia minkälaista työtä tehdään vapautuvien vankien parissa, moniammatillisuutta sekä kolmannen sektorin merkitystä vapautumisvaiheessa. Kohderyhmämme on vapautumassa olevat ja jo vapautuneet alle 29-vuotiaat nuoret vangit. Tarkastelemme kuinka prosessi etenee vankilassaolo aikana tehdyn vapautumissuunnitelman pohjalta, sekä tiedustelemme asiantuntijoilta kuinka yhteiskunta tukee nuoria vapautumassa olevia vankeja. Tutkimuksemme keskiössä on kolmas- eli kansalaissektori.

Opinnäytetyössä tutkitaan millaisia avun ja tuen tarpeita nuorilla vapautuvilla ja jo vapautuneilla vangeilla on siviilielämän aloittamisessa ja miten kolmas- sekä julkinen sektori vastaavat näihin avuntarpeisiin.

Alkuperäisenä ideana oli haastatella myös vankeja, mutta ajan ollessa rajallinen päädyimme tutkimaan aihetta vankien kanssa työskentelevien näkökulmasta. Vaikka emme haastatelleet itse vapautuvia, katsomme että vapautuvien ääni kuuluu parhaiten kolmannen sektorin haastattelussa.

Valitsimme haastatteluiden kohteeksemme kaksi erilaista tahoa, jotka tukevat nuoria niin vankilassa olo aikana kuin vapautumisen jälkeen. Haastateltavia valitessamme tavoitteena oli löytää ne henkilöt, joilla on runsaasti kokemusperäistä tietoa vankien

kanssa työskentelystä. Ensimmäisenä haastattelimme Ylitornion vankilan erityisohjaajaa ja toisena Oulun Seudun Settlementin hallinnoimaa Via Vis -hankkeen projektipäällikköä sekä projektityöntekijää.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus, jossa teoria ja empiria tukevat toisiaan. Tietomme ovat siis peräisin kirjallisuudesta, aikaisemmista tutkimuksista sekä asiantuntijoiden haastatteluista. Nuoret, jotka pääsevät lopputuomiotaan viettämään avolaitos olosuhteisiin, saavat yleensä paremmat mahdollisuudet vapautumissuunnitelmaan kuin ne jotka istuvat koko tuomion suljetussa vankilassa.

Vapauden mukana on hävinnyt myös vastuu omasta elämästä. Varsinkin pitkän tuomion suorittaneiden elämänhallintataidot ovat puutteelliset. Suurin tuen tarve nuorilla on tavalliseen arkielämään liittyvät asiat. Vapautumisen jälkeen on tärkeää voida kiinnittyä johonkin päihteettömyyttä edistävään yhteisöön. Paluu siviilielämään tapahtuu asteittain. On opittava pois entisestä ja motivoituttava päihteettömään tulevaisuuteen. Tämä on haastava prosessi yksilölle itselleen ja tukijärjestelmät ovat ehdottoman tarpeellisia.

2 NUORI RIKOKSENTEKIJÄ

Rikos, rikollinen ja rikollisuus sanoina liitetään usein ”hämärämiesten” tekoihin ja elokuvien tapahtumiin. Arkielämässä rikollisuus on usein pelkkä lehtiotsikko, joka ei kosketa nuorta itseään. Rikoksiin ajaudutaan usein puolivahingossa, mutta niiden seuraukset voivat olla hyvin vakavia. (Elfgren, Juntunen & Norppa 2007, 7-11)

Nuoruus ymmärretään usein kasvun ja kehityksen, toisinaan myös epävakauden ja kapinoinnin ajaksi. Siksi nuorten tekemiin rikoksiin suhtaudutaan eri tavoin. Niitä voidaan pitää nuoruuteen kuuluvana, ohimenevänä kehitysvaiheena ja niitä saatetaan jopa ihannoida sankarillisina irtiottoina aikuisyhteiskunnan normistoista. Toisaalta rikosten tekeminen mielletään riskiksi niin nuorelle itselleen kuin muillekin. Rikoksiin syyllistyvä nuori on vaarassa joutua huonoon seuraan, syrjäytymis- ja rikoskierteeseen, jos asiaan ei puututa. (Honkatukia & Kivivuori 2006, 1).

Kriminologiassa nuoret rikoksenteijät jaetaan usein kahteen tyyppiin: niihin, joiden rikoskäyttäytyminen keskittyy vain nuoruusaikaan ja niihin, joiden rikoskäyttäytyminen jatkuu läpi lähes koko elämän. Jaottelu perustuu siis siihen, missä määrin rikosten tekeminen liittyy henkilön elämään kokonaisuudessaan. (Salmi 2011. Portti Vapautteen.)

2.1 Rikoksesta epäilty

Rikoksesta epäilty on henkilö, jonka epäillään syyllistyneen rikokseen. Kun tuomioistuin antaa päätöksen, niin henkilö on silloin rikoksesta syytetty. Sen jälkeen, kun tuomioistuin on todennut syylliseksi ja tuomittu rikoksesta, voidaan alkaa puhumaan rikoksen tekijästä. Epäiltyä suojaa keskeinen periaate, jota oikeusvaltiossa on noudatettava, eli syyttömyysolettamus. Epäilyn ei tarvitse auttaa viranomaisia rikoksensa selvittämisessä, hänen ei tarvitse tunnustaa eikä esimerkiksi kertoa rikoskumppaneidensa nimiä. Tunnustamisesta, eli totuuden puhumisesta arkielämän tilanteissa, voi kuitenkin olla enemmän hyötyä kuin haittaa. Tämä on otettu huomioon rikoslaisissa rangaistuksen lieventämisperusteena. (Elfgren ym., 2007, 65–67)

2.2 Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tavoite

Rikosseuraamuslaitoksen toimijoilla on yhteinen perustehtävä, rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano. Näissä tehtävissä rikosseuraamuslaitoksen työntekijät sekä laitoksen muut virkamiehet huolehtivat rangaistusten lainmukaisesta täytäntöönpanosta. Rangaistusaika pyritäänkin suunnittelemaan niin, että rikoksesta tuomittu voi kehittää valmiuksiaan rikoksettomaan elämään. Tuomittu saa rangaistusaikaansa harjaannusta elämänhallintaa tukevissa taidoissa, näin ollen hänellä on paremmat mahdollisuudet rangaistuksen suoritettuaan sijoittua osaksi yhteiskuntaa sen täysivaltaisena jäsenenä. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

2.3 Rangaistukset

2.3.1 Tutkintavankeus

Tutkintavankeus ei ole rangaistus, vaan esitutkinnan ja oikeudenkäynnin aikana toteutettava pakkokeino. Jos henkilöä epäillään vakavasta rikoksesta ja poliisi haluaa pitää epäillyn kiinni yli neljä vuorokautta, epäiltyä voidaan pitää vangittuna tämä aika käräjäoikeuden päätöksellä. Usein näin tehdään jotta poliiseilla tutkinta eteneminen on turvattu tai siksi, että rikoksesta epäilty ei pääsisi pakenemaan. Tutkintavankeuden toimeenpanosta vastaa Rikosseuraamuslaitos ja poliisi.

(Rikosseuraamuslaitos 2013.)

2.3.2 Vankeusrangaistus

Vankeusrangaistukseen tuomitaan joko määräaikaisena tai elinkautisena. Määräajaksi tuomittu vankeusrangaistus voi olla vähintään 14 päivää ja enintään 12 vuotta. Yhteistä rangaistusta määrättäessä enimmäisaika on 15 vuotta. Rangaistuksia täytäntöönpannassa vankeusrangaistusten yhteenlaskettu aika ei saa olla pidempi kuin 20 vuotta. Elinkautiseen vankeusrangaistukseen Suomessa on mahdollista tuomita vain harvoista rikoksista ja siitä voi vapautua aikaisintaan, kun vankilassaoloaikaa on kertynyt 12 vuotta. Kahtakymmentäyhtä vuotta nuorempana tehdystä rikoksesta elinkautiseen vankeuteen tuomittu vanki voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen aikaisintaan, kun vankilassaoloaikaa on kertynyt 10 vuotta. Ehdonalaista vapauttamista koskeva asia käsitellään Helsingin hovioikeudessa. Ennen kuin elinkautiseen vankeuteen tuomittu päästetään ehdonalaiseen vapauteen, hänet voidaan määrätä valvottuun koevapauteen. Elinkautisesta voi myös vapautua Suomen tasavallan presidentin armahduksella. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

2.3.3 Ehdollinen vankeus

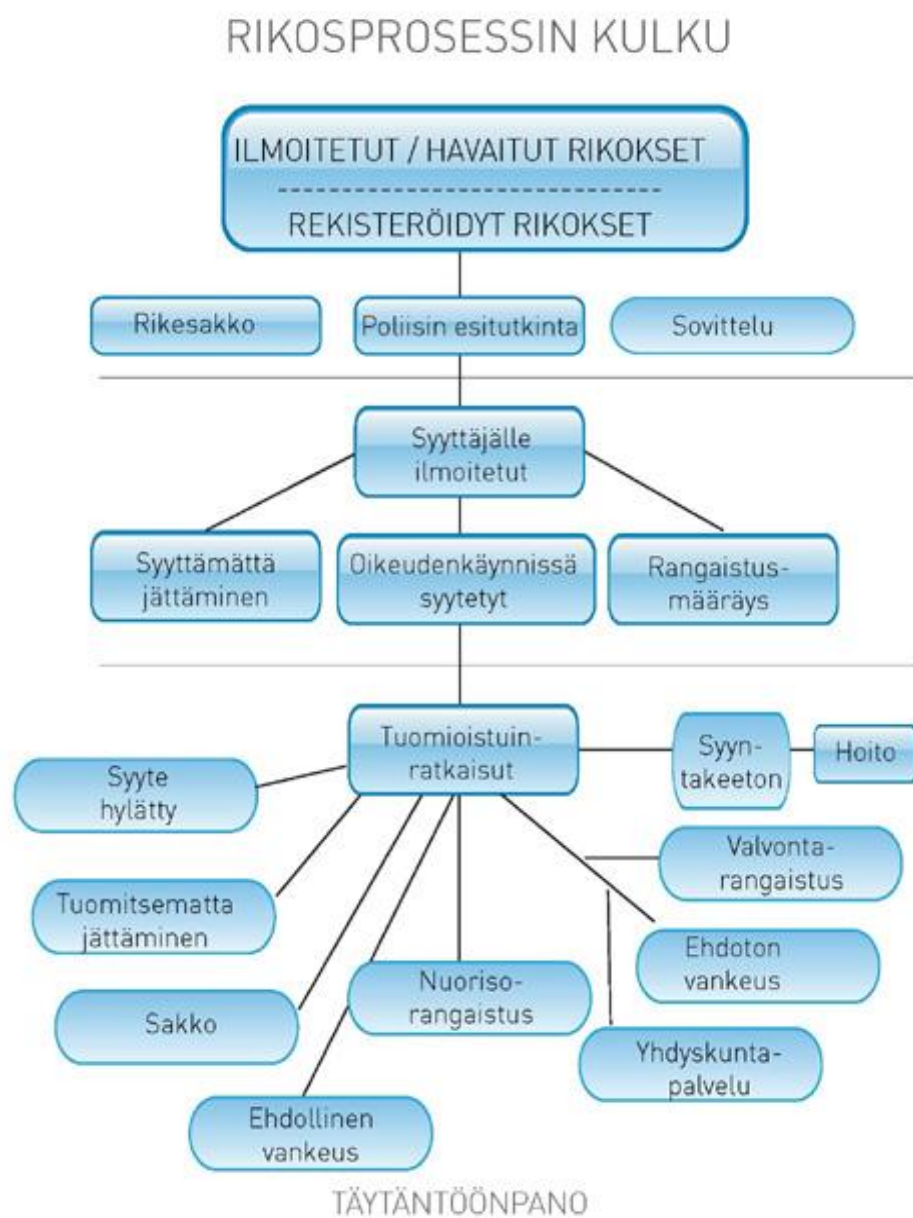
Enintään kahden vuoden pituinen vankeusrangaistus voidaan määrätä ehdolliseksi. Tämän ohessa voidaan tuomita sakkoja tai, jos ehdollinen vankeus on vuotta pidem-

pi, niin 20–90 tuntia yhdyskuntapalvelua. Alle 21-vuotiaana henkilönä tehty rikos voidaan tuomita ehdollisen vankeuden tehosteeksi valvontaan. Valvonnan järjestämisestä vastaa Rikosseuraamuslaitos. Ehdollisen vankeuden täytäntöönpano lykkäytyy koeajaksi, joka on vähintään vuosi ja enintään kolme vuotta. Jos tuomittu henkilö koeaikana tekee uuden rikoksen, josta tuomio olisi ehdotonta vankeutta, voi tuomioistuimien määrätä ehdollisen rangaistuksen pantavaksi täytäntöön. Tuomioistuimien voi myös määrätä ehdollisen täytäntöön pantavaksi vain osaksi, jolloin rangaistus jää muulta osin ehdolliseksi entisiin koeajoin. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

2.3.4 Nuorisorangaistus

Nuorisorangaistukseen voidaan tuomita 15–17 vuotiaana rikokseen syyllistynyt nuori henkilö, jos sakko katsotaan riittämättömäksi ja ehdoton vankeus liian ankaraksi rangaistukseksi. Nuorisorangaistus on rikoslakiin sisältyvä, erityisesti alle 18-vuotiaille tarkoitettu rangaistus. Tuomioistuimien voi tuomita nuorisorangaistusta neljästä kuukaudesta yhteen vuoteen. Nuorisorangaistus koostuu valvonnasta, sosiaalista toimintakykyä edistävästä tehtävistä ja ohjelmista sekä työelämään että työhön perehtymisestä. Nuorisorangaistuksen täytäntöönpanotavaksi laittaa Rikosseuraamuslaitos. Nuoren valvojana toimii Rikosseuraamuslaitoksessa toimiva virkamies. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Nuorisorangaistusprosessi lähtee liikkeelle siitä, kun syyttäjät pyytävät Rikosseuraamuslaitosta laatimaan nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelman. Rikosseuraamuslaitoksen ensimmäisenä tehtävänä on arvioida nuorisorangaistukseen tuomitsemisen tarkoituksenmukaisuus. Nuorisorangaistuksen keskeisin lähtökohta on eri tahojen yhteistyö. Rikosseuraamuslaitos laatii nuorisorangaistuksen toimeenpanosuunnitelman yhteistyössä nuoren, hänen huoltajansa ja sosiaaliviranomaisten kanssa. Toimeenpanosuunnitelman perustana ovat yhteinen tapaaminen, nuoren haastattelu, huoltajan kuuleminen sekä eri viranomaisilta saadut tiedot. Päätöksen nuorisorangaistukseen tuomitsemisesta kuitenkin tekee tuomioistuin. Tuomioistuin voi tuomita nuorisorangaistuksen sijasta myös muuhun rangaistuksen muotoon. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

KUVIO 1. Rikosprosessin kulku rikoksesta rangaistukseen (Rikosseuraamuslaitos 2013)

3 KOLMAS SEKTORI JA JULKINEN SEKTORI YHTEISTYÖSSÄ VASTAVAPAUTUNEEN VANGIN TUKENA

3.1 Käsitteiden määrittelyä

Kolmas sektori on yleiskäsite, joka saa eri yhteyksissä hieman erilaisia merkityksiä. Sillä tarkoitetaan Suomessa yksityisen (yritykset) ja julkisen (valtio, kunnat) sektorin rinnalla olevia järjestäytyneitä toimijoita, joita ovat kansalaisten muodostamat ja johtamat yhdistykset, osuuskunnat ja säätiöt. (Harju 2003, 15.) Kolmannen sektorin sijasta saatetaan käyttää esim. vapaaehtoissektorin, hyväntekeväisyyssektorin tai ei-julkisen sektorin käsitteitä. Eri termejä käytetään hieman eri yhteyksissä ja niillä on erilainen historia (Jokinen, Saaristo 2002, 250.) Tässä yhteydessä kolmannella sektorilla tarkoitetaan järjestöjä.

Suomalaiselle kolmannelle sektorille on tyypillistä yleishyödyllisyys, eettisyys, voittoa tavoittelemattomuus, riippumattomuus, yhteisöllisyys, solidaarisuus, yksilöllinen vallinnanvapaus, joustavuus ja vapaaehtoisuus. (Harju 2003, 15-16).

Julkinen sektori puolestaan on muodollinen ja julkinen, mutta voittoa tavoittelematon. Julkisen sektorin toimijoita ovat valtio ja kunnat. (Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö 2013.)

Moniammatillisuus on käsite, jota käytetään laajasti erilaisissa merkityksissä arkikeskusteluissa. Moniammatillisuudella voidaan tarkoittaa esimerkiksi moniammatillista ihmistä, joka toimii monen ammattiryhmän asiantuntijatehtävissä. Yleisesti moniammatillisuudella tarkoitetaan kuitenkin eri ammattiryhmiin kuuluvien asiantuntijoiden työskentelyä yhdessä siten, että valta, tieto ja osaaminen jaetaan. (Kontio 2010, 8.) Tässä opinnäytetyössä moniammatillisuus näkyy niin yksilöiden laaja-alaisena koulustaustana kuin myös eri tahojen välisessä yhteistyössä.

Moniammatillisessa yhteistyössä korostuu asiakaslähtöisyys, tiedon sekä eri näkökulmien kokoaminen yhteen, vuorovaikutustietoinen yhteistyö, rajojen ylitykset ja verkostojen huomioiminen. (Isoherranen 2005, 14.)

Moniammatillisessa työskentelyssä lähtökohtana on asiakas. Työskentelyn yksi tärkeä väline on dialogi, joka on moniääninen keskustelun muoto. Dialogin tavoitteen mukaisesti erilaisia käsityksiä pohditaan rinnakkain. Vaikka toisen näkökanta ei olisi mieleinen, sitä ollaan valmiita kuuntelemaan (kuuntelu) aluksi ilman arviointeja ja vastaväitteitä (kunnioitus). Dialogi vaatii kärsivällisyyttä (odotus), sillä ratkaisu ei löydy hetkessä, ja oman näkökulman esittämistä avoimesti (avoimuus). Tällöin keskustelussa syntyy kokonaiskuva ja tapahtuu siirtyminen yksilöllisestä tiedosta yhteisölliseen tietoon ja rakentuu jaettu ymmärrys. (Isoherranen 2005, 25-26.)

Palveluohjaus on toimintatapa, jossa asiakkaalle räätälöidään tuki hyödyntäen laajasti koko hänen verkostoaan. Kuka tahansa viranomastahon edustaja (esim. sosiaalityöntekijä, terveydenhoitaja, työvoimaneuvoja) voi toimia palveluverkoston koordinoijana ja auttaa asiakasta jäsentämään avuntarvettaan. (Suominen 2007, 10)

Palveluohjaaja toimii asiakkaan palveluverkoston yhteensovittajana, luo hyviä suhteita kaikkien toimijoiden välille ja luotsaa asiakkaan asioita eteenpäin. Palveluohjaajan työnkuvaan kuuluu lisäksi henkilökohtaisen tuen antaminen, jotta asiakkaan arki ja itsenäinen elämä sujuisivat mahdollisimman hyvin. Käytännössä ohjaamista voi tapahtua rahan käyttöön, laskujen maksuun ja hygieniaan liittyvissä asioissa. Tarkoituksena on luoda avoin, inhimillinen kohtaaminen, jossa asiakkaan ja ohjaajan välille syntyy luottamuksellinen suhde. (Suominen 2007, 14-15.) Työ vapautuvan vangin kanssa etenkin järjestöissä kuulostaa pitkälti hyvin intensiiviseltä, omaehtoiselta palveluohjaajan työltä, johon vaaditaan moniammatillista työtötta.

3.2 Vankien jälkihuolto Suomessa

Suomessa ei ole mitään valtiollista tai kunnallista erityisjärjestelmää, jonka vastuulla vapautuvien vankien jälkihuolto olisi. Vapautuneen vangin tarvitsemien palveluiden järjestämisestä vastaa hänen kotikuntansa samoin kuin muidenkin kansalaisten. Kun

puhutaan työttömästä, asunnottomasta ja päihdeongelmaisesta vapautuneesta, kotikunta ja erityisesti sen sosiaalitoimi onkin tukiverkoston keskeisin pilari. Kunnan velvollisuutena on järjestää vapautuneelle välttämätön toimeentulo, jonkinlainen asuimuoto ja tarpeenmukainen päihdehoito. (Suomela 2011.)

Moniongelmaisuus on nykypäivänä valitettavan tavallista vankien keskuudessa. Päihdeongelmat, työttömyys, kouluttamattomuus ja asunnottomuus ovat vankien keskeisimpiä ongelmia. On sanomattakin selvää, että syrjäytymisen uhka on suuri. Peruskoulu puuttuu runsaalta viideltä prosentilta vangeista ja ammattikoulutus n. puolelta. (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:6, 21).

Vankilasta vapautuvat asunnottomat kuuluvat huono-osaisimpiin asunnottomiin. Heidän kohdallaan asunnottomuuden pitkittymiseen vaikuttavat olennaisella tavalla erilaiset sosiaaliset ja terveydelliset tekijät. Asunnon saaminen rikosseuraamuksesta vapauduttaessa on usein vaikeaa asumishistoriaan liittyvien velkarästien, luottotietomerkintöjen sekä vankilataustan vuoksi. (Kris 2013.) Avaimet omaan asuntoon symboloivat riippumattomuutta, yksityisyyttä ja ennen kaikkea turvallisuutta. Koti luo osaltaan ihmisen identiteettiä. Onkin tärkeää, että vapautunut ei jäisi asunnottomaksi, vaan hänelle yritetään järjestää asunto pikimmiten heti vapauden alkaessa.

Työttömyys on vapautuvien keskuudessa tavallista. Kauppilan (1999) tutkimuksen mukaan tilanne näytti huonoimmalta 18-24-vuotiaiden kohdalla: heistä vain noin joka kuudennella oli tiedossaan jonkinlaista työtä vapautumisen jälkeiselle ajalle. Mikäli henkilö on tuomittu vankilaan nuorena, on selvää ettei hänelle ole ehtinyt kertyä työkokemusta ennen tuomiotaan. Tämän vuoksi etenkin nuorilla vapautuvilla on vaikeaa työllistyä.

Vankilasta vapautuvien haasteet ovat monenlaiset: oman elämän hallinta, päihteet, asuminen, toimeentulo, ihmissuhteet ja niin edelleen. On selvää, että edellä mainitut asiat vaativat sitoutumista pitkäjänteiseen työhön. Vapautta tukevassa verkostossa tulisikin olla riittävää ammattitaitoisuutta, terapiavalmiuksia, päihdekuntoutusvalmiuksia sekä sosiaaliturvan tietämystä. Sen lisäksi siinä on oltava tilaa yksilöllisyydelle ja inhimillisyydelle. (Ursinus 1999, 6.)

Vapauteen valmentaminen tulisi aloittaa vankilassa hyvissä ajoin. Voisi olla hyvä perustaa erillisiä vapautumiseen valmentavia osastoja. Vapautuvan sosiaalinen verkosto ja viranomaiskontaktit tulisi kartoittaa kattavasti jo vankilassa (sosiaalitoimisto, työvoimatoimisto, asuminen, päihde- ja mielenterveyskuntoutus, terveydentilan arviointi ja mahdolliset tukitahot). Vapautumisen kannalta olisi tärkeää tukea elämänhallintataitoja kuten asiointi virastoissa ja muiden arjen taitojen opettelu. Oikean palveluohjauksen avulla vapautuva voidaan saattaa asuntoa, toimeentuloa ja mielekästä tekemistä koskevien palveluiden piiriin. Monelle olisi tarpeen matalan kynnyksen kontaktipiste, josta saa tukea ja jossa pystyy harjoittelemaan elämänhallintaa. (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:6, 22.)

Kolmannen sektorin merkitys avuntarjoajana korostuu, kun selkeää järjestelmää ei ole olemassa. Vankila-aikana ja siviiliin saattamisessa toimii viranomaisten ohella vapaaehtoistyötä tekeviä järjestöjä ja yhdistyksiä.

Vankeuslain 8 luvussa on säännökset toimintaan osallistumisesta. Vankilan järjestämisen tai hyväksymisen toiminnan tarkoituksena on edistää vangin sijoittumista yhteiskuntaan 1) vahvistamalla vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan, 2) ylläpitämällä ja parantamalla vangin ammattitaitoa ja osaamista sekä työ- ja toimintakykyä ja 3) tukemalla vangin päihteetöntä elämäntapaa. Toiminta sisältää työtä, koulutusta tai muita vangin valmiuksia edistäviä toimintoja. (Tapani 2011, 363).

Laissa on säädetty vangille velvollisuus osallistua rangaistusajan suunnitelman mukaisesti toimintaan. Toiminnasta voidaan joko kokonaan tai osaksi vapauttaa vain ne vangit, joiden terveydentila, ikä tai toimintakyky estää toimintaan osallistumisen. (Tapani 2011, 363)

Vankilassa on eri tavoin työhön kykeneviä vankeja. Viime vuosina vankien valmiudet työntekoon ovat heikentyneet aikaisempaan aikaan verrattuna. Vankien lisääntyneen päihteidenkäytön, fyysisen ja psyykkisen terveyden heikkenemisen sekä työkokemuksen puuttumisen vuoksi varsinaisen työtoiminnan rinnalle on kehitetty uusia työmuotoja. (Tapani 2011, 364.) On tärkeää, että jo vankilassaoloaikana ”valmennaan” vapautuvaa vankia takaisin yhteiskuntaan.

Tilastojen mukaan ensimmäiset viikot vapaudessa ovat kaikkein riskialtuinta aikaa sortua uudelleen rikosten poluille. Jos henkilö pystyy olemaan viisi vuotta pois vankilasta, todennäköisyys joutua uudelleen vankilaan on erittäin pieni. (Luukkala 2007, 106).

Rikoksenteijöiden integroiminen yhteiskuntaan ei onnistu, ellei rangaistuksesta vapautuvien yksilöiden sosioekonominen perusturvallisuus ole kunnossa. Rangaistusta suorittavien taitoa, kykyä ja halua selvitä yhteiskunnassa rikoksia tekemättä on kehitettävä sekä laitostäytäntöönpanon aikana että sen jälkeen. Tätä tavoitetta palvelevat parhaiten avoseuraamukset, joiden aikana tuomitun yhteydet ympäröivään yhteiskuntaan voivat pysyä jokseenkin normaaleina. (Tapani 2011, 360.)

Asenteiden on muututtava myös ympäröivässä yhteiskunnassa. Tuomituille ja rangaistusta suorittaville on taattava peruspalvelut, ja heitä on ohjattava käyttämään tarjolla olevia palveluita. Tärkeässä asemassa on myös neuvonta velka-asioissa ja korvausasioissa. Koulutuksella, kuntoutuksella ja toiminnan ohjauksella pyritään viime kädessä edistämään rangaistusta suorittaneen työllistymistä. Näihin tavoitteisiin pääsemiseksi tarvitaan viranomaisten yhteistyötä, vertaistukea sekä tiedottamista ja valistusta. Vankeuslaissa on luotu hyvät raamit suunnitelmalliselle täytäntöönpanolle; viime kädessä lain tavoitteiden toteutuminen riippuu kuitenkin siitä, missä määrin lain tavoitteet otetaan todesta määrärahoja myöntävällä taholla ja kenttätöössä. (Tapani 2011, 360.)

Vaikka nykyisin vapautuminen pyritään suunnittelemaan hyvissä ajoin vankilasta käsin, yhä edelleen vapautuu vankeja kuitenkin ilman suunnitelmaa. (Toukola 2011). Vuonna 2010 rangaistuksesta vapautuneista 40 % vapautui edelleen ilman, että heidän vapautumisen jälkeistä aikaansa oli juuri mitenkään suunniteltu. (Portti Vapautteen 2013.) Käytännössä tämä herättää mielikuvan vangin portilla kapsakki kädessä, vapautuneen, mutta vailla suuntaa olevan entisen vangin.

3.3 Ylitornion avovankila

Ylitornion vankila (ent. Ylitornion avovankilaosasto) on Suomen pohjoisin vankila, jonka toiminta alkoi 18.4.1997. Ylitornion vankilassa on 44 miesvankipaikkaa. Keski-vankiluku vuonna 2011 oli 41. Yksikköön sijoitetaan pohjoisen alueen avolaitoskel-poisia vankeja. Tavoitteena on parantaa vangin elämänhallintataitoja ja selviytymistä siviilissä. Keinoina käytetään monipuolista työtoimintaa, ammattikoulutusta sekä päihdetyötä. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Avovankila on nimensä mukaan vapaampi yksikkö, kuin suljettu vankila. Yleensä avovankilaan sijoitetaan tuomion loppuvaiheessa. Vankeusrangaistusta suljetussa vankilassa suorittava voi kirjallisesti hakea pääsyä suorittamaan rangaistustaan avo-vankilaan. Avovankilaan pääsyn edellytyksenä on tarkka arviointiprosessi, missä tutkitaan vangin soveltuvuus avolaitokseen. (Portti Vapauteen 2013.) Vankilat ovat jul-kisen sektorin ylläpitämiä laitoksia.

Avolaitokseen sijoittaminen perustuu luottamukseen, koska suurimmassa osassa avolaitoksia ei ole fyysisiä esteitä estämässä laitoksesta poistumista. (Rikosseu-raamusviraston julkaisuja, 21).

Avovankilassa käytetään omia vaatteita ja osallistutaan päivittäin työ-, opiskelu- tai muuhun ryhmätoimintaan. Avovankiloissa asutaan selleissä, mutta olot ovat avoi-memat ja liikkuminen vankilan alueella vapaampaa esimerkiksi ulkoilun tai vapaa-ajanvieton suhteen. (Portti Vapauteen 2013.)

Ylitornion vankilan toiminnan tavoitteena on, että vanki voi a) suorittaa rangaistuk-sensa turvallisessa ja päihtettömässä ympäristössä, b) parantaa omaa osaamistaan ja ammattitaitoa joko monipuolisessa työtoiminnassa tai koulutuksessa, c) aktivoitua laitoksessa oloaikana näkemään oma elämäntilanteensa ja ne realistiset mahdolli-suudet, joita hänellä on käytössä vapauduttuaan. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

3.4 Järjestöt vapautuvien vankien tukena

3.4.1 KRIS -järjestö

KRIS on eri puolille maailmaa levinnyt järjestö, joka tarjoaa apua ja tukea vankilasta vapautuville. Se perustettiin Tukholmassa vuonna 1997. Järjestön perustajina toimivat entiset pitkäaikaisvangit. (Siekinen 2008,35.) KRIS on lyhennös Kriminellas Revansch i Samhället –nimestä, joka suomeksi käännettynä tarkoittaa ”Rikollisten revanssia yhteiskunnassa”.

Kris:n toiminta perustuu neljään periaatteeseen joita ovat päihteettömyys, rehellisyys, toveruus ja yhteisvastuullisuus. Kun vanki ottaa yhteyttä järjestöön, lupautuvat sen toimijat tukemaan vankia matkalla itsenäisyyteen, edellyttäen vapautuneelta ennen kaikkea päihteettömyyttä, rehellisyyttä, toveruutta ja yhteisvastuuta siitä että haluaa pysyä siviilissä. (Kris 2013.) Hyvin iso merkitys työskentelyssä on vertaistuellalla ja kokemuksella.

Vertaisryhmätoiminta nähdään tärkeänä toimintamuotona päihteettömän ja rikoksetoman elämäntavan vakiinnuttamisessa. Vertaisryhmätoiminnassa henkilölle rakentuu rikoksettomuutta ja päihteettömyyttä tukeva sosiaalinen verkosto, jossa vertais-toimijat ovat sitoutuneet edistämään toistensa rikoksettomuutta ja päihteettömyyttä ja estämään ajautumista takaisin päihteiden käyttäjäksi ja päihteiden käyttöä suosivaan elämäntapaan. (Valkama 2009, 14.)

Kris:n tarjoamaan vankilatyöhön *vapautuessa* sisältyy valvottu koevapaus, vapautumiseen liittyvää asioiden järjestelyä, portilta haun ja vertaistuen. Vankilatyöhön *vapaudessa* kuuluu mm. tukipuhelut, yhdyskuntapalveluasiat, neuvottelevan työn (palveluohjaus), työelämävalmennusta ja –harjoittelua, vertaistukea, vastaanotto toimintaa ja ryhmäiltoja. (Kris 2013.)

Kris:n toiminnassa on huomioitu myös nuoret. Nuorisotyö on aloitettu pienimuotoisena toimintana eri toimintakeskuksien yhteydessä vuodesta 2008. Nuorisotyö sisältää erilaisia toimintamuotoja, joissa ollaan mukana nuoren elämässä niin arjessa kuin vapaa-ajallakin. (Kris 2013.)

KRIS -erityisnuorisotyö on ennaltaehkäisevää ja korjaavaa kriminaalityötä 15-25 -vuotiaille päihde- ja/tai rikoskierteessä oleville nuorille vertaistuen avulla. Erityisnuorisotyön tavoitteena on tukea nuoren päihteettömyyttä ja rikoksettomuutta sekä luoda yhdessä tavoitteita, jotka auttavat nuorta saamaan kiinni mielekkäämmästä ja vastuullisemmasta elämäntavasta. Nuorisotyön mentoreilla itsellään on mm. kokemuksia syrjäytymisestä, vankilasta, päihdeongelmasta ja lastensuojelun asiakkuudesta. (Kris 2013). Myös nuorisotyöhön liittyvät ehdottomana osana järjestön neljä periaatetta.

Järjestö sai 5.3.2013 uuden paikallisyhdistyksen Ouluun (Kris Oulu ry). Aikaisemmin toiminta on maantieteellisesti katsottuna painottunut Etelä-Suomeen. Toimipisteitä järjestöllä on mm. Tampereella, Turussa, Lahdessa ja Seinäjoella. Oulun Kris:llä ei ole vielä rahoitusta. Kris kartoittaa eri rahoitusmuotoja, jotta voisi palkata ensimmäiset työntekijänsä.

3.4.2 Oulun Seudun Setlementti ja Väkivaltatyön hanke Via Vis

Oulun Seudun Setlementti ry (OSS ry) on vuonna 1944 perustettu yleishyödyllinen, ns. kolmannen sektorin yhdistys, jonka tehtävänä on lapsi-, nuoriso-, aikuiskasvatus-, seniori- ja maahanmuuttajatyö. Vakinaisia työntekijöitä yhdistyksellä on n. 100 ja osa-aikaisia n. 300. Oulun Seudun Setlementti tarjoaa kaikenikäisille mahdollisuuden elinikäiseen oppimiseen, ihmisyyteen kasvamiseen ja elämänhallintaan. Jokaisella tulee olla mahdollisuus itsensä luovaan täysipainoiseen toteuttamiseen sekä tasa-painoiseen ja rikkaaseen elämään. (Oulun Seudun Setlementti 2013.)

OSS ry on Suomen Setlementtiliiton jäsenyhdistys. 1918 perustettu Setlementtiliitto on sivistys- ja sosiaalityötä tekevä elämäntietäjärjestö, jonka muodostavat 34 paikallista setlementtiä ja 7 setlementtinuorten piirijärjestöä ympäri Suomen. Setlementtiliikkeen palveluksessa on noin 4000 ammattilaista ja heidän kanssaan setlementtityötä tekee iso joukko vapaaehtoisia. (Oulun Seudun Setlementti 2013.)

Via Vis on RAY:n rahoittama, kolmivuotinen väkivaltatyön hanke, joka on aloittanut toimintansa Oulussa toukokuussa 2012. Via Vis tarjoaa yksilöllistä tukea väkivaltaa

käyttäneille 18-39 –vuotiaille naisille ja miehille haluamansa elämänmuutoksen toteuttamisessa. Via Vis -työskentely on asiakkaalle maksutonta.

Via Vis työskentelee vakaviin, kodin ulkopuolisiin väkivaltarikoksiin syyllistyneiden sekä vakavasti väkivallalla oireilevien nuorten aikuisten kanssa, jotta heidän väkivaltainen käyttäytyminen vähenisi tai loppuisi kokonaan. Työskentelyn tarkoituksena on saada vaikeasti tavoitettavat ja heikosti motivoituneet asiakkaat hoidollisen työn piiriin. (Oulun Setlementti 2013.)

Hankkeen asiakkaaksi voi hakeutua henkilö, joka on syyllistynyt väkivaltarikoksiin kodin ulkopuolella. Asiakkaalla voi olla taustallaan väkivaltarikoksia kuten pahoinpitelyitä, ryöstöjä, henkirikos tai niiden yrityksiä.

Via Vis – Väkivaltatyön hankkeen yhteistyökumppanina ja mentorina toimii Helsinki-Mission alaisuudessa toimiva Väkivaltatyön kehittämisprojekti Aggredi, joka on ollut ensimmäinen kodin ulkopuolista väkivaltaa käyttäneiden hoidollinen toimija Suomessa. Muita yhteistyökumppaneita joiden kautta asiakkaat pääsääntöisesti ohjautuvat Via Vis – Väkivaltatyön hankkeeseen, ovat Rikosseuraamuslaitosten yksiköt: vankilat (esim. Kestilä, Ylitornio, Pelso), Arviointikeskuksen Oulun toimipaikka, ja Oulun yhdyskuntaseuraamustoimisto, poliisi, Pohjois-Suomen sovittelutoimisto, Oulun ja lähikuntien sosiaalitoimet, työvoimatoimi, Ensi- ja turvakotien liiton Varikko-työ, Kriisikeskus yms. Asiakkaaksi voi hakeutua myös itse. (Kaarlejärvi 2013, 21.)

KUVIO 2 Mielekkään elämän rakentamista kuvaava ympyrä. (Oulun Setlementti2013)

Via Vis:n asiakastyö on suunnitelmallista ja terapeuttisesti orientoitunutta hoidollista työtä. Työskentely ei keskity vain päihde- ja väkivalta-oireiluun, vaan asiakas kohdataan kokonaisvaltaisesti. Työssä pyritään vahvistamaan ihmisen positiivisia elämäntaitoja ja kokoamaan uusi elämänsä, joka vie kohti väkivallattomuutta. Työskentelyn periaatteita ovat: asiakaslähtöisyys, omaehtoisuus ja puolueettomuus. (Oulun Setlementti 2013.)

Asiakaslähtöisyys tarkoittaa, että asiakkaan elämäntilanne hyväksytään ja työskentelyssä puhutaan siitä, mistä asiakas haluaa puhua. Huomiota kiinnitetään siihen, mikä on asiakkaan elämässä tärkeää. Asiakkaan luottamus on ensiarvoista. Omaehtoisuus tarkoittaa sitä, ettei asiakkaalle tarjota valmiita malleja, vaan vaihtoehtoja ja ratkaisuja haetaan yhdessä asiakkaan kanssa. Asiakas työskentelee Via Vis –hankkeessa omasta halusta, kenenkään pakottamatta. Via Vis on lisäksi puolueeton, kolmannen sektorin toimija. (Oulun Setlementti 2013.)

Via Vis -työskentelyn tavoitteena on väkivallan väheneminen tai loppuminen kokonaan. Kun väkivalta ja rikoskierre loppuvat, paranee sekä asiakkaan oma että hänen läheistensä elämänlaatu sekä yhteisöjen turvallisuus lisääntyy. (Oulun Settlementti 2013.)

3.5 muita kehittämishankkeita

3.5.1 Rikosseuraamusviraston Work Out – Osalliseksi Omaan elämään -ohjelma

Keravan vankilan WOP-projektiin (Work Out Project) kohdistuva Oikeusministeriön kriminaalipoliittisen osaston rahoittama kehittämistutkimus toteutettiin ajanjaksolla 1.3.2007-28.2.2008 Järvenpään sosiaalisairaalan tutkimusyksikössä. (Granfelt 2008).

Ohjelman ydinajatus oli suunnitella jo vankeusaikana vapautumisen jälkeiseen aikaan kantava tukipalvelusuunnitelma yhdessä keskeisten yhteistyötahojen kanssa. Alusta alkaen ohjelman tärkeänä tavoitteena on ollut syrjäytymisvaarassa olevien nuorten työllistymisedellytysten parantaminen. (Granfelt 2008, 9)

Yhteistyökumppaneita ovat alusta asti olleet Kirkon erityisnuorisotyön keskus Snellu, Järvenpään sosiaalisairaala, laurea-ammattikorkeakoulu ja pääkaupunkiseudun kunnat. (Granfelt 2008, 9.) Projektin tavoitteet määrittyvät uusintarikollisuuden vähentämiseen sekä vapautuvan vangin toimintakyvyn tukemiseen ja yhteiskunnallisen osallisuuden vahvistamiseen. tämän lisäksi tavoitteena on vapautumista tukevan verkostomallin luominen, päihteettömyyttä tukevien ajattelu-, toiminta- ja ongelmanratkaisutaitojen kehittäminen ja vahvistaminen sekä kuntoutusjatkumojen mahdollistaminen vapautumisen jälkeen. (mt. 11.)

3.5.2 Vankien Omaiset VAO ry ja Portti vapauteen

Muita järjestöjä ovat mm. Vankien Omaiset VAO ry, joka on vankien omaisten v. 2005 perustama järjestö sekä Portti Vapauteen –internetsivusto, joka on yhteinen palvelu rikostaustaisille ja heidän omaisilleen.

VAO –yhdistyksen tavoitteena on tarjota tietoa ja tukea kaikille, jotka ovat tai ovat olleet vangin omaisia. VAO ry järjestää säännöllisesti paikallisia vertaisiltoja, valtakunnallisia tapahtumia ja leirejä. Yhdistys haluaa edistää myönteisten uusien ihmissuhteiden syntymistä ja ennen kaikkea perhesuhteiden säilymistä vankeustuomion aikana. Toiminta on verkkopalvelun ja tukipuhelimen kautta valtakunnallista. Tukiyhdistykset sijaitsevat Helsingissä, Jyväskylässä ja Kouvolassa. (Vankien omaiset ry 2013.)

3.6 Aikaisempia tutkimuksia aiheesta

Vapautumisen jälkeistä aikaa ovat tutkineet mm. Timo Valkama kandidaatintutkielmassaan ”Vankien jälkihuolto. Tampereen YRE- yhteistyöryhmän kokemukset ja haasteet jälkihuoltotyössä tehtävästä yhteistyöstä”, Ari Siekinen pro gradu tutkielmassaan ”Elämänhallintaa ja selviytymiskeinoja vertaistuen avulla – kris järjestö vapautuvien ja vapautuneiden tukena”, Tarja Kauppila väitöskirjassaan ”Vankeudesta Vapauteen” sekä Margit Kyngäs väitöskirjassaan ”Vankeus miehen elämäkulussa”.

Timo Valkama tarkastelee kandidaattitutkielmassaan viranomaisten keskinäistä yhteistyötä sekä viranomaisten ja kolmannen sektorin välistä yhteistyötä. Tarkastelu pohjautuu toimijoiden näkemyksiin vankien jälkihuollosta. (Valkama 2009, 5).

Valkaman saamien vastausten perusteella viranomaisten ja 3. sektorin toimijoiden välistä yhteistyötä kuvataan sujuvaksi osaksi siksi, että 3. sektorin toimijat ovat aktiivisia suhteessa viranomaisiin. Yhteistyöneuvotteluja ja käytännön sopimuksia tehdään. Viranomaiset pitävät kolmatta sektoria luonnollisena yhteistyökumppanina. Kolmas sektori on melko joustava toimija, vaikkakin resursseiltaan melko heiveröinen. Kolmas sektori ja vertaistuki ovat tärkeitä toimijoita sekä yhteiskunnan muiden

palveluiden rinnalla että niiden tulosten tehostajina. Sen erityisenä toimintakenttänä on vapautuneen vangin arki, jossa tuki muodostuu saman kokeneen ihmisen läsnäolosta, vaikeina hetkinä, elämisen taitojen opettamisesta, käytännön asioiden hoitamisesta yhdessä, yhteisöllisyydestä ja selviytymismotivaation ylläpitämisestä. (Valkama 2009, 20-21).

Valkaman tutkimuksen loppupäätelmässä nostettiin esille kehittämissideana, että vapauttamisyksiköissä työskentelisi kunnan sosiaalityöntekijän kanssa mm. kolmannen sektorin ja vertaistuen edustajat. (Valkama 2009, 22).

Väitöskirjassaan ”Vankeudesta Vapauteen” (1999) Tarja Kauppila tutkii suomalaisten miesvankien turvattomuutta ja elämänhallintaa. Tutkimuksessa tarkasteltavana on laaja joukko erilaisia elämän osa-alueita: terveys, ihmissuhteet, asuminen, työ, opiskelu, taloudellinen toimeentulo, ympäristöasiat, yhteiskunnalliset ja maailmanpoliittiset asiat sekä arvot ja aatteet.

Tutkimusaineistona Kauppilan väitöskirjassa olivat 259 vangin laajat haastattelut, jotka tehtiin kuudessa suomalaisessa suljetussa vankilassa. (Kauppila 1999, 83.)

Kauppilan tutkimuksessa ilmeni, että vangit turvautuivat *ihmissuhdevaikeuksissa* siviilissä asiantuntijoihin ja ammattiauttajiin lähes nelinkertaisesti siviiliväestöön verrattuna. Tutkimuksessa myös selvisi, että yritykset vaihtaa työpaikkaa ja työtehtäviä olivat vangeilla kaksi kertaa yleisempiä kuin muulla väestöllä. (Kauppila 1999, 219 – 223). Myös taloudellisesti turvattomimmat vangit olivat keskimääräistä nuorempia. (mt., 247). Mielenkiintoista oli se, että *avun saamisessa* siviilissä olevilta ammattiauttajilta arvioi saavansa apua noin joka seitsemäs vanki. Vankien vastauksissa heijastui se, etteivät autettavat ja ammattiauttajat välttämättä kohtaa arjen ahdingoissa kovin tuloksetta. Siviilin ammattiauttajien panoksessa vankeja autettaessa olisi lukujen perusteella kohentamisen varaa – sekä vankeusaikana että etenkin vapauden koittaessa. (mt., 1999, 134-137.)

Täydellistä inhimillistä turvallisuutta eivät mitkään auttamisjärjestelmät pysty takaamaan. Silti yhteiskunnallisen avun ja tuen muotojen kehittämisen yhtenä haasteena

voidaan nähdä vastaaminen siihen, kuinka voitaisiin turvata kaikille mahdollisuuksia osallistua ja onnistua – laillisin keinoin. (Kauppila 1999, 68.)

Kauppila toteaa väitöskirjatutkimuksena lopputuloksena, että vapautuneet vangit tarvitsevat apua elämänsä eri alueilla. Pahimmillaan vapautuneen vangin elämä on moniongelmaista, jolloin kasvaa riski siihen, että vangit päätyvät paitsi uudelleen vankilaan myös yhteiskunnasta sosiaalisesti uloslyödyiksi. (Kauppila 1999, 260.)

Kyngäksen tutkimuksessa (2000) kuvataan nuorena rikosentekijänä vankilaan tuomittujen miesten elämäntulkua ennen vankilaan joutumista, vankeudessa sekä muutama vuosi vankilasta vapautumisen jälkeen. Hän ryhmitteli nuoret miehet haastattelujensa perusteella kolmeen eri ryhmään. *Selviytyjät* ovat irtautuneet rikoksista ja kamppailevat oman yhteiskunnallisen asemansa säilyttämiseksi. *Riskinottajat* elävät harmaassa taloudessa tehden taloudellisesti kannattavia omaisuus- ja huumausainerikoksia. Yhteiskunnan reunamille *pudonneiden* elämää sävyttävät lukuisat erilaiset ongelmat. (Kyngäs 2000, 3.)

Mitä pidempään vanki on laitoksessa sitä vieraantuneempi hän on normaaliyhteiskunnasta. Hyvin nuorena vankilaan joutuneelle ei ole ehtinyt kertyä kokemusta asioiden hoitamisesta. Esimerkiksi laskujen maksaminen, ruokaostosten tekeminen, virastoissa asioiminen sekä asunnon ja työpaikan hakeminen ovat monelle nuorelle pitkäaikaisvangille täysin uusia asioita. (Kyngäs 2000, 151-152.)

Rikostaustaisella nuorella on vaikeaa päästä töihin ja opiskelemaan. Rikosrekisteri seuraa jo tuomionsa sovittanutta siviiliin ja valitettavan usein rikosrekisterimerkinnän katsotaan tarkoittavan, että henkilö on epäsopeva oppilaitokseen tai työpaikkaan. Henkirikoksen tehneet joutuvat lisäksi kohtaamaan ehkä eniten kanssaihminen syytöksiä, arvostelua ja ennakkoluuloja. Henkirikos saattaa johtaa torjutuksi tuloon, ”sosiaaliseen elinkautiseen”. (Kyngäs 2000, 154-172.)

Tutkimuksen mukaan näyttää siltä, että marginaaliasemaan joutuneiden on erittäin vaikea murtautua ulos siitä. Oman yhteiskunnallisen aseman kohottaminen on vaikeaa vankeuden painolastia mukanaan kantaville. Sosiaalista kohoamista estävät yksilön hallitsemattomasti, jatkuvasti pahenevat ja kasautuvat sosiaaliset ongelmat sekä

yhteiskunnan ennakkoluuloisuus ja haluttomuus antaa rikoksiin syyllistyneille todellisia mahdollisuuksia muuttaa elämänsä kulkuaan. Alamäkeen lähteneen elämänsä suunnan kääntäminen vaatii yksilöltä voimavaroja, päättäväisyyttä ja henkilökohtaisten ongelmien hallintaan saamista. (Kyngäs 2000, 240.)

4 OPINNÄYTETYÖN TOTEUTUS

4.1 Opinnäytetyön lähtökohdat

Opinnäytetyömme aiheena on tutkia vapautuvien nuorten vankien avun ja tuen tarvetta yhteiskuntaan integroimisessa. Aihe on mielestämme mielenkiintoinen, ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti merkittävä. Halusimme rajata aiheemme käsittelemään alle 29-vuotiaita nuoria vapautuvia henkilöitä. Nimenomaan nuorien vapautuvien tuen tarvetta on tutkittu verraten vähän. Oleellista on selvittää kolmannen sektorin merkitystä tuen tarjoajana. Työssämme käsittelemme lisäksi moniammatillisuutta ja verkostotyötä viranomaisten ja kolmannen sektorin välillä.

Vapautuvien vankien yhteiskuntaan integroitumisesta on tehty useita aikaisempia tutkimuksia, joten aiheesta oli saatavilla runsaasti tieteellistä tietoa. Kolmas sektori eli kansalaissektori on yksi tärkeä palanen jälkihuollollisessa vankeinhoitotyössä.

4.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimustehtävä

Tämän työn tarkoituksena on selvittää, millaisia avun ja tuen tarpeita vastavapautuneilla nuorilla vangeilla on, ja miten kolmas sektori voi yhteistyössä viranomaisten kanssa heitä auttaa.

Opinnäytetyön tavoitteena on tutkia, millaista työtä tehdään vapautuvien vankien parissa kolmannella sektorilla ja avovankilassa, ja siihen liittyvää moniammatillisuutta. Vapautuvat nuoret vangit tarvitsevan monenlaisen tukea onnistuneeseen siviilielämän aloittamiseen. Järjestöt auttavat käytännön asioiden järjestelyssä (mm. asuntoasiat ja

toimeentulotuki), sekä estävät uusintarikollisuutta erilaisten hankkeiden avulla. Kolmas sektori tuottaa mm. oppaita ja järjestää infotilaisuuksia vankiloissa. Yhteistyötä tehdään A-klinikan, vankiloiden, sosiaalitoimen, työvoimatoimiston, mutta myös etsivän nuorisotyön kanssa. Aina löytyy myös kehitettävää, jonka haluamme haastattelujen avulla selvittää.

Tutkimustehtävät ovat

1. Millaisia avun ja tuen tarpeita nuorilla vapautuvilla vangeilla on?
2. Miten avovankila auttaa ja tukee vapautumassa olevia nuoria vankeja vapautumisen koittaessa?
3. Millaista on kolmannen sektorin tarjoama auttamistyö nuorille vapautuville?
4. Millaista moniammatillista yhteistyötä kolmas sektori ja viranomaiset tekevät?

4.3 Tutkimusmenetelmät

Tämän opinnäytetyön toteutukseen on käytetty kvalitatiivista eli laadullista tutkimusta. Laadullinen tutkimus on tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus, jossa pyritään ymmärtämään kohteen laatua, ominaisuuksia ja merkityksiä kokonaisvaltaisesti. (Jyväskylän yliopisto 2013.) Lähtökohtana kvalitatiivisessa tutkimuksessa on todellisen elämän kuvaaminen mahdollisimman kokonaisvaltaisesti. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 152.)

Suomessa yleisin tapa kerätä laadullista aineistoa lienee haastattelu. Haastattelun tavoite on selvittää se, mitä haastateltavalla on mielessään. Haastattelu on vuorovaikutteinen keskustelu, joka tapahtuu tutkijan aloitteesta ja on hänen johdattelema. (Eskola & Suoranta 2001, 85).

Haastattelulle vuorovaikutustilanteena on tyypillistä, että se on 1) ennalta suunniteltu; 2) haastattelijan alulle panema ja ohjaama; lisäksi 3) haastatteliija joutuu usein motiivoimaan haastateltavaa ja pitämään haastattelua yllä; 4) haastatteliija tuntee roolinsa ja haastateltava oppii sen; 5) haastateltavan on luotettava siihen, että hänen kertomuksiaan käsitellään luottamuksellisesti (Eskola ym. 2001, 85.)

Aineiston keruuseen käytettiin teemahaastattelua. Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Teemahaastattelussa on tyypillistä, että haastattelun aihepiirit eli teema-alueet ovat tiedossa, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys puuttuu. (Hirsjärvi ym. 1997, 195). Teemahaastattelu on muodoltaan niin avoin, että siinä vastaaja pääsee puhumaan varsin vapaamuotoisesti, jolloin kerätyn materiaalin voi katsoa edustavan vastaajien puhetta itsessään. (Eskola ym. 2001, 87.)

4.4 Haastateltavien valinta

Haastateltavia valitessamme tavoitteena oli löytää sellaiset henkilöt, joilla on paljon tietotaitoa vankien, sekä vapautuneiden kanssa työskentelystä. Otimme sähköpostitse yhteyttä Ylitornion avovankilan erityisohjaajaan ja sovimme haastattelun Kemian rikosseuraamuslaitoksen kokoustiloihin. Koska opinnäytetyössämme korostuu kolmannen sektorin merkitys, toiseen haastatteluun halusimme nimenomaan järjestön edustajan.

Alkuperäinen tarkoitus oli haastatella Kris –järjestön työntekijöitä. Oulun Kris ei ole vielä vakiinnuttanut toimintaansa, vaan se hakee vielä toiminnalleen rahoitusta. Järjestöt tekevät limittäistä yhteistyötä, joten Kris:n internet –sivujen kautta tutustuimme Oulun Settlementtiin ja Väkivaltatyön hankkeeseen. Yhteydenottomme järjestöön tapahtui siis Kris:n kautta.

4.5 Aineiston käsittely ja analysointi

Ensimmäinen lähestyminen aineistoon kulkee useimmiten tematisoinnin kautta. Aineistosta voi nostaa esiin tutkimusongelmia valaisevia teemoja. Näin on mahdollista vertailla tiettyjen teemojen esiintymistä ja ilmenemistä aineistossa. Keskeiset aiheet ja tutkimusongelmien kannalta olennaiset aiheet etsitään ja erotellaan aineistosta. (Eskola ym. 2001, 174.) Koska olemme käyttäneet tutkimusmenetelmänä teemahaastattelua, on luonnollista analysoida aineistoa tematisoinnin kautta.

Teemoittelu vaatii onnistuakseen teorian ja empirian vuorovaikutusta, joka tutkimustekstissä näkyy niiden lomittumisena toisiinsa. (Eskola ym. 2001, 175). Teemoittelun avulla tekstiaineistosta saadaan esille kokoelma erilaisia vastauksia tai tuloksia esitettyihin kysymyksiin. (Eskola ym. 2001, 179).

Kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa tarvitaan monenlaisia analyysitapoja. Ymmärtämiseen pyrkivässä lähestymistavassa käytetään tavallisesti kvalitatiivista analyysiä ja päätelmien tekoa. Tutkimus ei ole valmis vielä kun tulokset on analysoitu vaan niitä on selitettävä ja tulkittava. Tulkinta on myös aineiston analyysissä esiin nousevien merkitysten selkiyttämistä ja pohdintaa. (Hirsjärvi ym. 2003, 210-211).

Empiirisessä tutkimuksessa puhutaan usein tutkimuksen validiudesta, jolla tarkoitetaan oppikirjan sanoin sitä, mittaako tutkimus sitä, mitä sen on tarkoitettu mitata. Tulosten analysointi ei vielä riitä kertomaan tutkimuksen tuloksia, vaan tuloksista olisi pystyttävä laatimaan synteesejä. Synteetit kokoavat yhteen pääseikat ja antavat kirkkaasti vastaukset asetettuihin ongelmiin. Tutkijan on pohdittava, mikä on saatujen tulosten merkitys tutkimusalueella, mutta olisi myös pohdittava, mikä laajempi merkitys tuloksilla voisi olla. (Hirsjärvi ym. 2003, 212.)

Nauhoitimme molemmat haastattelut, jotka litteroitiin sanatarkasti tekstimuotoon. Litteroinnin jälkeen alkoi aineiston perusteellinen purkaminen ja analysointi.

5 TUTKIMUKSEN TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Tässä luvussa esittelemme haastattelujen tulokset sekä johtopäätökset. Olemme käsitelleet tuloksia tutkimustehtävät mielessä pitäen ja keskittyneet aineistosta nouseviin ydinasioihin.

Haastattelimme ensimmäisenä Ylitornion vankilan erityisohjaajaa ja toisena Oulun Seudun Setlementin Via Vis- hankkeen projektipäällikköä ja projektityöntekijää.

Haastattelut toteutettiin Kemin rikosseuraamuslaitoksen kokoustiloissa ja Oulun Seudun Setlementin tiloissa Oulussa.

Avovankilan työntekijän haastattelu oli kestoaltaan n. puoli tuntia ja Via Vis –hankkeen haastattelu n. 20 minuuttia. Kysymyksemme oli suunniteltu haastattelukohtaisesti ja ne perustuivat tutkimustehtäviin. Kuitenkin kysyimme tarkoituksella kummaltakin taholta kaksi täysin samaa kysymystä, jotta voisimme verrata heidän vastauksiaan.

5.1 Moniammatillisuus ja verkostotyö Via Vis –hankkeessa ja avovankilassa

Via Vis -hankkeen vetäjien koulutustausta on hyvin laaja. Projektipäällikko oli valmistunut sosionomiksi, jonka muuttanut sosionomi (ylempi amk) suuntautumisvaihtoehdolla päihde- ja syrjäytyminen, lisäksi hän on ammatillinen opettaja eli häneltä löytyy myös opettajan pedagoginen pätevyys. Muuta koulutusta hän mainitsi sosiaalityön ja hallintotieteen yliopisto-opintoja ja rikosseuraamusalan täydennyskoulutuksen. Projektityöntekijällä oli taustalla kaupallisen alan koulutus, mutta hän oli tämän jälkeen valmistunut yhteisöpedagogiksi suuntautuen syrjäytymisen ehkäisyyn. Hän oli myös suorittanut perhetyön opintoja ja opiskeli haastatteluhetkellä psykoterapiaa yliopistossa.

Oulun Seudun Setlementilla on jossain vaiheessa ollut 80 eri työntekijää. Setlementin alaisuudessa toimii kansanopisto, asuntolatoimintaa maahanmuuttajille, vanhustyötä, vapaaehtoistyötä, sovittelu ja rikosuhripäivystys sekä tyttöjen ja poikien talot. Hankkeen työpari on mukana Oulun kaupungin viranomais/toimijayhteistyöverkostoissa, joista yhtenä on kataturvallisuustyöryhmä. Kyseisessä työryhmässä on mukana myös etsivä nuorisotyö ja keskusta-alueen yrittäjiä. Tiivistä yhteistyötä tehdään myös Kris Oulun kanssa.

Setlementillä on runsaasti erilaisia yhteistyötahoja. Yhteistyön tekeminen on pitkäjänteistä työtä, jossa ei riitä se, että kerran käydään esittäytymässä. Jotta palveluohjaus ja yhteistyö toimisi, yhteistyösuhdetta tulee ylläpitää.

”Kyllä me laaja-alaisesti silloin viime syksynä tai viime vuonna kun aloitettiin tätä toimintaa, käytiin esittelemässä meidän tätä palvelua myös tonne nuorisotoimen puolelle ja ne on nyt tulossa käymään meillä.. He on tulossa meille tutustumaan, jotta se puolin ja toisin se palveluohjaus ja yhteistyö sujuis..”

Avovankilan erityisohjaaja on ammatiltaan sosionomi ja mielenterveyshoitaja. Hänen työnkuvaansa kuuluu sosiaalityö, päihdetyö, vapauttaminen ja kuntouttaminen. Avovankilan henkilökunta on hyvin moniammatillinen, koska on kyseessä työvankila. Yhteistyötä tehdään vankeja koskettavien tahojen kanssa: TE- toimiston, vangin kotikuntien, (sosiaalitoimisto), Lapin ensi- ja turvakodin miestyön, ja kolmannen sektorin kanssa. Lisäksi neuvotellaan yhteistyöstä Ylitornion SOS -lapsikylän kanssa.

Yhteistyö kolmannen sektorin kanssa on hyvin monipuolista. Kris- järjestö on pitänyt koulutuksia Helsingissä vankien kanssa työskenteleville esim. velkaneuvontasioissa. Järjestöt tuottavat erilaista info- ja opetusmateriaalia niin vangeille kuin heidän omaisilleen. Vankien vapauttamistyöhön tarvitaan kolmatta sektoria.

”Vankien vapauttamistyö on sellaista, että me tarvitaan ehdottomasti siihen kolmas sektori. Meidän vangit on laajalta alueelta. Hyvin erilaisissa kolmannen sektorin paikoissa me vapautetaan vankeja ja valvotun koevapauden aikana työharjoittelussa, kuntouttavassa työssä tai työkokeilussa. Eri järjestöjen toiminoissa siinä vaiheessa, kun kaikki ovet on sulkeutuneet. Me saadaan niistä semmonen hyvä lisä sinne verkostoon, matalan kynnyksen paikkoja.”

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että moniammatillisuus näkyy haastateltavien erittäin laaja-alaisena koulutuksena. Kuten Kontio (2010) toteaa, moniammatillisuudella voidaan tarkoittaa moniammatillista ihmistä, joka toimii monen ammattiryhmän asiantuntijatehtävissä.

5.2 Vastavapautuneiden nuorten vankien tukeminen Via Vis:ssa

Via Vis -projektissa tarjotaan tukea käytännön asioissa; ollaan apuna työvoimatoimistossa, työpaikan- ja asunnon saannissa ja koulupaikan hankinnassa. Hankkeen toimintatapoihin kuuluu kokonaisvaltainen tuen tarjoaminen ja asiakkaan ehdoilla eteenpäin meneminen. Eli jos asiakas kokee päihdeongelman olevan akuutein (mikä pitkälti liittyy väkivaltaan), työntekijät alkavat käsittelemään päihdeongelmaa. Työ on

pitkälti keskusteluun pohjautuvaa auttamistyötä. Hankkeen päätavoite on väkivallattomuus.

Kolmannen sektorin valtti on olla matalan kynnyksen paikka. Asiakkailta saadun palautteen mukaan hyvää työssä on avoimuus ja luottamuksellisuus. Kolmannen sektorin toimijat eivät ole virkamiehiä, eivätkä raportointivelvollisia. Kolmas sektori on puolueeton toimija.

Työ vapautuvien kanssa saatetaan aloittaa jo vuotta ennen vapautumista. Projektipäällikkö toteaa, että kokemuksensa mukaan työ kannattaa aloittaa n. puoli vuotta ennen vapautumista. Kahdessa esimerkkitapauksessa työskentely oli aloitettu vankeusaikana, lähestulkoon vuotta ennen vapautumista. Siinä ajassa auttajasta ja autettavasta on tullut toisilleen tuttuja ihmisiä ja on syntynyt keskinäinen luottamus. Työskentely on luontevasti jatkunut siviiliin, kertoi projektityöntekijä.

Kysyttäessä nuorten vapautuvien arvoista ja asenteista, toteavat haastateltavat lähes yhdestä suusta, että nuorilla on hyviä arvoja, eikä arvomaailma ole sen kummempi kuin meillä kaikilla ihmisillä. Kun nuoret aloittavat työskentelyn heidän kanssaan, on nuorilla valmiiksi muutoshalua muuttaa oma elämä paremmaksi. He haluavat rakentaa elämän rikoksettomalle, väkivallattomalle ja päihteettömälle alustalle, jossa olisi sisäistä rauhaa, normaalia asumista, työpaikka ja perhe. Päihteidenkäyttö olisi hallittua tai eläisi kokonaan ilman päihteitä.

” Ei oo niin että nuorella rikoksenteijällä olisi jotenkin vinoutunut arvomaailma, mutta se saattaa näyttää siltä jos nuori on vaikka halunnut menestyä elämässä ja olla taloudellisesti hyvinvoiva, mutta hänen keinonsa siihen ovat olleet väärät... Se käytännön toteutus on sitten vähän eri asia.”

Valkama (2009) toteaa, että kolmas sektori ja vertaistuki ovat tärkeitä toimijoita yhteiskunnan muiden palveluiden rinnalla. Toimintakenttänä on vapautuneen arki, jossa tuki muodostuu saman kokeneen ihmisen läsnäolosta vaikeina hetkinä, käytännön taitojen hoitamisesta yhdessä, yhteisöllisyydestä ja selvitysmotivaation ylläpitämisestä. Haastatteluista nousee esiin avoimuus ja luottamuksellisuus, jotka ovat tärkeimpiä asioita tuloksekkaan auttamistyön kannalta.

5.3 Vapautumassa olevien vankien tukeminen ja auttaminen avovankilassa

Vapautumissuunnitelman tekeminen aloitetaan heti, kun vanki tulee vankilaan. Saapumisen jälkeen erityisohjaaja ottaa vangit vastaan kolmen vuorokauden sisällä. Vankilaan tullessa selvitetään vangin sen hetkinen tilanne, tarvitseeko esim. irtisanoa asunto ja onko tulossa mitään vapautumista haittaavia asioita.

Vapautumissuunnitelmalla on erityisohjaajan mukaan suuri merkitys uusintarikollisuuden ehkäisyssä. Vapautumissuunnitelma pitää saada ”seurustelemaan” joko rikosseuraamustoimiston valvontasuunnitelman, tai kotikunnan sosiaalitoimiston asiakassuunnitelman kanssa.

Avovankilassa maaliskuun (2013) alussa 26 vangista 16 oli alle 29 –vuotiaita, mikä on suuri määrä. Vangin tavallinen päivä on tarkoin kellotettu herätyksestä kello 16 asti, jolloin vangeilla alkaa vapaa-aika. Tuolloin he saavat omat kännykkänsä haltuunsa ja voivat käydä esim. punttisalilla tai pelata ”pleikkarilla”.

Vankilassa on mahdollisuus opiskella peruskoulua ja lukiota. Ammattikoulutuksesta tällä hetkellä talossa on Luovin entisöinnin osatutkinto, jossa vangit ovat joko puu-, tai metallipuolella. Vangit saavat opiskella Kemi-Tornio alueella ammattioppilaitoksissa. Vanki voi siis käydä koulua vankilan ulkopuolella.

”..Vangit lähtevät aamulla kouluun ja tulevat illalla linja-autolla takaisin Ylitorniolle.”

Vangit voivat hakea koulutukseen normaalisti yhteishaussa, myös liikkuvuus on vapaampaa.

”Jos hakee esimerkiksi rekkakuski koulutukseen Etelä-Suomeen, me yritetään järjestää niin että ois mahdollista siirtyä sen alueen avovankilaan. On mahdollisuus vaihtaa paikkakuntaa työn tai opiskelun perässä.”

Sosiaalisia suhteita ylläpidetään avovankilassa monin tavoin. Perheellisillä vangeilla on mahdollisuus olla puolison ja lasten kanssa perjantai-illasta sunnuntai-iltaan per-

hatapaamistiloissa. Vankilalla on tätä varten käytössään kaksi rivitaloasuntoa. Vankilassa pyritään siihen, että kerran kuukaudessa olisi mahdollisuus tavata perhettään näin yksityisesti, mutta jos vankeja on paljon, ei se ole kaikkien kohdalla mahdollista. Päivätapaamisiin lauantaisin ja sunnuntaisin on olemassa monitoimitilat, joissa on mm. kahvinkeittomahdollisuus.

Erityistyöntekijä on hyvin perillä vankien perhetilanteesta, tarkoitus on pelata avoimin kortein. Perhetapaamiset sovitaan aina tapauskohtaisesti, ja mikäli esim. jollakin vangilla on paha kriisitilanne päällä omassa perheessään, voidaan sopia tapaminen vaikka joka viikonloppu ja tavata yhdessä perhetyöntekijöiden kanssa.

Vankiryhmää käytetään pari kertaa kuukaudessa työvoimatoimistossa, jossa tehdään parityönä viranomaisyhteistyösuunnitelma. Tämän tarkoitus on se, että nähdään vangin tilanne kokonaisuudessaan (onko esim. paha päihdeongelma), jonka jälkeen pystytään tekemään toimenpiteet vangin elämäntilanteen mukaan.

Erityisohjaaja käy vankien kanssa TE- toimistossa, jolloin pyritään selvittämään kahta kuukautta ennen vapautumista, onko esimerkiksi tulossa karenssia. Tiedonkulku työvoimatoimiston ja vankien välillä ei aina toimi sujuvasti. Sähköiseen asiointiin siirtyminen tuottaa tietyille asiakasryhmälle ongelmia ja haastetta.

”Yhdelle vangille TE –toimistossa sanottiin että sullehan on se selvityspyyntö laitettu ja sinä et ole siihen vastannut... Virkailija oli lähettänyt selvityspyynnön vangin sähköpostiin. Kun vankiloissa ei ole ollut mahdollisuutta mennä nettiin, ei se ihminen ollut ikinä saanut sitä pyyntöä. Jos ajatellaan kuinka monella rahattomalla henkilöllä on mahdollisuus esim. nettiin tai jos on päihdeongelma, lukemaan sitä sähköpostia... Tekstiviesti on toinen.. mutta kuinka on prepaid-liittymät ym. eli karenssit lasahtaa päälle sen takia kun ne selvityspyynnot ei koskaan tavota sitä ihmistä...”

Nykyään avovankilaan ja muihinkin Suomen vankiloihin on tullut internet. Vangeilla on mahdollisuus anoa nettilupaa. Internet on hyvin rajoitettu ja käytännössä vangit pääsevät siellä täyttämään asuntohakemuksen, työhakemuksen, ja pääsevät käymään KELAn ja kuntien sivuilla.

Avovankilan erityisohjaaja toteaa, että eniten nuoret tarvitsevat tukea arkielämän taitoihin, elämänrytmin säilyttämiseen ja siihen että olisi paikka mihin aamulla mennä.

Suurimpana ongelmana nuorilla vapautuvilla on päihderiippuvuus, etenkin huumaus-aineriippuvuus.

Avovankilassa vapautumissuunnitelmaa aletaan tekemään jo siinä vaiheessa, kun vanki saapuu vankilaan. Toukolan (2011) mukaan kuitenkin yhä edelleen vapautuu vankeja ilman suunnitelmaa. Voisi ajatella, että suljetussa vankilassa vapautumissuunnitelmaan ei kiinnitetä niin paljon huomiota kuin avovankilassa. Avovankilasta vapautuvat saavat näin ollen paremmat eväät elämään vapautumisen jälkeen.

Esimerkkitapauksesta, missä vanki ei ollut koskaan tavoittanut työvoimatoimiston selvityspyyntöä, voidaan vetää johtopäätös ettei viranomaisten välinen yhteistyö aina toimi niin sujuvasti kuin pitäisi.

5.4 Nuorten vapautuvien tulevaisuus

Erityisohjaaja näkee nuorten vapautuvien tulevaisuuden aika hyvänä tällä hetkellä, vaikkakin tulevaisuus on yksilöstä itsestään kiinni. Aktiivinen rikoksentekoaika loppuu n. 25 ikävuoden paikkeilla, jonka jälkeen alkaa yleensä rauhoittuminen.

”Olen aina iloinen kun ihminen alkaa olemaan lähellä kolmeakymmentä vuotta. Meillä on kumminkin ihania asioita yhteiskunnassa, meille on tullut etsivää nuorisotyötä ja tämmöstä, joitten asiakkaita meän asiakkaat on joskus aikaisemmin ollut. Me voidaan vapauttaa niitä ja me saadaan tukiverkoston nuorisotyöntekijä mukaan...Joskus olen miettinyt kun vankilan erityisohjaajan virat perustettiin, miksi näitä ei voitu perustaa jo sinne yläaste-, ja ammattikouluikäisten nuorten tueksi... Meidän alalla riittää kyllä työnsarkaa.. Tosiaan meillä on hyvinkin nuoria asiakkaita.”

”Mä ite nään, että jos ihminen on entinen vanki ja on halukas muuttamaan omaa elämää, se on toki mahdollista. Kukaan ihminen ei voi muuttaa toista ihmistä. Muutos lähtee ihmisestä itsestään. Se on tärkein juttu haluaako tehdä sitä muutosta. Jos ei, niin se on kuin vettä hanhen selästä kaatas... jos tyrkytetään kaikkia. Sitten ei ole sitä halua. Nään hyvin valoisana sen, että kaikilla on kumminkin mahdollisuus. On onneksi meitä tukijoita ja nyt on tulossa KRIS Oulu. Toivottavasti mahdollisimman pian.”

Erityisohjaaja toteaa vapauttamisen olevan huomattavasti helpompaa kuin esimerkiksi 5 vuotta sitten. Kunnissa on alettu ymmärtämään että vapautuvat ovat heidän kuntalaisiaan siinä missä muutkin kansalaiset.

Koska suurin ongelma nuorilla vapautuvilla on päihderiippuvuus, tulisi julkisen sektorin pystyä järjestämään tarpeeksi katkaisupaikkoja näille ihmisille. Paha päihdeongelma vaikuttaa kaikkiin ihmisen elämän osa-alueisiin.

Suomela (2011) toteaaakin, että kun puhutaan työttömästä ja päihdeongelmaisesta vapautuneesta, kotikunta ja sen sosiaalityö onkin tukiverkoston keskeisin pilari. Kunnan velvollisuus on järjestää vapautuneelle tarpeenmukainen päihdehoito, kuin myös välttämätön toimeentulo ja asuminen.

Omien ongelmien tiedostaminen on askel parempaan huomiseen. Prosessi moniongelmaisuudesta tyydyttävään elämään on kuitenkin yksilölle itselleen niin raskas prosessi ettei siihen käytännössä pysty ilman ulkopuolisten apua.

6 POHDINTA

Opinnäytetyön tekeminen on ollut mielenkiintoinen ja haastava prosessi. Meille on muodostunut laaja kuva siitä, mitä työ vapautuvien vankien parissa käytännössä on. Vapautuneet nuoret ovat haastava ryhmä ja heidän ohjaamiseen tarvitaan erittäin hyviä vuorovaikutustaitoja.

Kolmas sektori on yhteisöpedagogien yksi iso työllistäjä. Erilaisia projekteja ja hankkeita kehitellään jatkuvasti ja yksi yhteisöpedagogin ammattinimike on projektityöntekijä. Iloksemme huomasimme Via Vis –hankkeen projektityöntekijän olevan ammatiltaan juuri yhteisöpedagogi. Vaikka vankien jälkihuollollinen työ on pääosin kuntoutusta ja yksilöohjausta, on tärkeää huomioida myös yhteisöt. Näemme, että työssä tarvitaan myös kasvatuksellista työtä.

Katsomme, että yhteisöpedagogit voivat toimia näissä vankien kanssa toimivissa järjestöissä esimerkiksi projektityöntekijöinä, palveluohjaajina, ryhmien ohjaajina tai toiminnan koordinaattoreina ja organisoijina.

Kirjallisuutta lukiessa havaittiin Kyngäksen (2000) tutkimuksessa siteeraus erään vangin haastattelusta: Entinen vanki olisi toivonut vankilassa olleen jonkinlaisen siviilikurssin. Tämän voisi tulkita tarkoittavan siviilikurssilla tavallisten arjentaitojen harjoitteluun liittyvää koulutusta.

Heräsi myös ajatus voisiko etsivää nuorisotyötä hyödyntää vapautuvien nuorten vankien tavoittamisessa? Yhden vankilatuomion jälkeen riski joutua takaisin vankilaan on suuri. Näin ollen olisi suurta merkitystä tietää, miten vapautuneiden elämä on alkanut siviilissä, jotta olisi mahdollisuus tarvittaessa tarjota apua ajoissa.

Sivistysvaltion eräänä mittarina pidetään sitä, miten se kohtelee heikossa asemassa olevia kansalaisiaan. Hyvään yhteiskuntaan kuuluvat turvallisen elämän edellytykset. Tämän päivän Suomessa, jossa painitaan taloudellisten ongelmien, työttömyyden, syrjäytymisen ja säästöpainneiden kanssa, on tärkeä muistaa myös yhteiskunnan huono-osaiset. Hyvinvointivaltiota ei saa rakentaa heikompien kustannuksella. Julkisen sektorin auttamiskeinot eivät yksin riitä auttamaan ja tukemaan vasta vankilasta vapautuneita, vaan tarvitaan monialaista yhteistyötä. Tässä eräänä korvaamattomana yhteistyökumppanina on kolmas sektori ja siellä alan asiantuntijat.

Auttamistyössä humanistinen ajattelutapa on luonnollista. Kuten Ursinus (1999) on todennut, että vapautta tukevassa verkostossa tulee olla tilaa yksilöllisyydelle ja ihmillisyydelle. Täytyy olla usko siihen, että ihminen voi muuttua, kun siihen annetaan mahdollisuus. Rikolliselle polulle päätyneet nuoret voivat vielä muuttaa suuntaa, eikä kenenkään kohdalla peli ole menetetty. Vapautuvat kaipaavat elämäänsä turvaa, jatkuvuutta ja luottamuksellisia ihmissuhteita. Näkisimme, että tällainen työ on paljolti kutsumustyötä, ihmisten vilpittöntyä halua auttaa heikommassa asemassa olevia kanssaihmiään.

LÄHTEET

Elfgren, Thomas & Juntunen, Ritva & Norppa, Kati 2007. Nuorten lakikirja – Rikoksesta rangaistukseen. Helsinki: Talemum Oy.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha 2001. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy

Granfelt, Riitta 2008. Osalliseksi omaan elämään – Work out -ohjelma nuoren vangin tukena. Rikosseuraamusviraston julkaisuja 4/2008. Viitattu 30.3.2013.
<http://www.rikosseuraamus.fi/45251.htm>

Harju, Aaro 2003. Yhteisellä asialla. Kansalaistoiminta ja sen haasteet. Vantaa: Dark Oy

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 1997. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Dark Oy

Honkatukia, Päivi & Kivivuori, Janne (toim.) 2006. Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Hakapaino Oy

Isoherranen, Kaarina 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Vantaa: Dark Oy

Jokinen, Kimmo & Saaristo, Kimmo 2002. Suomalainen yhteiskunta. Juva: WS Bookwell Oy

Jyväskylän yliopisto. 2013. Tutkimusstrategiat. Viitattu 6.4.2013

<https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/menetelmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus>

Kaarlejärvi, Kati 2013. Oulun turvallisuusohjelma 2013-2016 luonnos. Viitattu 7.4.2013

Kauppila, Tarja 1999. Vankeudesta Vapauteen. Suomalaisten miesvankien turvattomuus ja elämäntilanteiden hallinta. Vantaa: Tummuvooren kirjapaino Oy

Kontio, Mari 2010. Moniammatillinen yhteistyö. Oulu:TUKEVA –hanke. Viitattu 27.3.2013 <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/99678721-328a-49f8-b1cb-495bf4215ff8>

Kriminaalihuollon tukisäätiö 2013. Viitattu 7.4.2013
http://www.krits.fi/fin/palvelut/tukiasumispalvelut/tausta_ ja_ tarve/

KRIS 2013. Tiedote ”Kris on?”. Viitattu 26.3.2013. <http://www.kris.fi/?id=110>

KRIS 2013. Tiedote kris – nuoret. Viitattu 27.3.2013 <http://www.kris.fi/?id=246>

KRIS 2013. Tiedote ”Vankilatyö”. Viitattu 27.3.2013. <http://www.kris.fi/?id=185>

Kyngäs, Margit 2000. Vankeus miehen elämäkulussa. Tutkimus nuorena rikostenkijänä vankilaan tuomittujen miesten lapsuudesta, vankeusajasta ja vankeuden jälkeisestä elämästä. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino

Luukkala, Jouni 2007. Vankilapsykologin käsikirja. Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen oppikirja. Vantaa: Juvenes Print

Oulun Seudun Setlementti 2013. Setlementti lyhyesti. Viitattu 15.4.2013
<http://www.ouluunsetlementti.fi/oulu-seudun-setlementti-konserni/oulu-seudun-setlementti-ry/>

Portti Vapauteen 2013. Vankien köyhyysmanifesti. Viitattu 28.3.2013.
http://www.porttivapauteen.fi/vapautuvat/vankien_koyhyysmanifesti/lue_manifesti

Rikosseuraamuslaitos 2013. Viitattu 30.3.2013
<http://www.rikosseuraamus.fi/15137.htm>

Rikosseuraamuslaitos 2013. Viitattu 30.3.2013
<http://www.rikosseuraamus.fi/53819.htm>

Rikosseuraamuslaitos 2013. Viitattu 30.3.2013
<http://www.rikosseuraamus.fi/49146.htm>

Rikosseuraamuslaitos 2013. Viitattu 4.4.2013.

<http://www.rikosseuraamus.fi/16522.htm>

Rikosseuraamusviraston julkaisuja 2013. Vangit. viitattu 7.4.2013

<http://www.rikosseuraamus.fi/uploads/6jgzavolu9ewlt.pdf>

Salmi, Venla 2011. Portti Vapauteen. Nuorisorikollisuus. Viitattu 14.4.2013

<http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2457/nuorisorikollisuus>

Siekkinen, Ari 2008. Elämänhallintaa ja selviytymiskeinoja vertaistuen avulla – kris järjestö vapautuvien ja vapautuneiden vankien tukena. Pro gradu – tutkielma. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.

<http://www.kris.fi/filebank/25-gradu02890.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2006:6. Rikoksista rangaistujen tuen tarve. Suosituksia yhteistoiminnalle. Vankien jälkihuoltotyöryhmän raportti. Helsinki: Yliopistopaino

Suomela, Maarit 2011. Portti vapauteen. Vankilasta vapautuvien jälkihuolto. Viitattu

25.3.2013. http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2513/vankilasta_vapautuvien_jalkihuolto

Suominen, Sauli & Tuominen, Merja 2007. Palveluohjaus - Portti itsenäiseen elämään. Helsinki: Profami Oy

Tapani, Jussi & Tolvanen, Matti 2011. Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Hämeenlinna: Kariston Kirjapaino Oy

Toukola, Eira 2011. Portti vapauteen. Vapautuva vanki sosiaalipalvelujen asiakkaana. Viitattu 26.3.2013.

http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2511/vapautuva_vanki_sosiaalipalvelujen_asiakkaana

Valkama, Timo 2009. Vankien jälkihuolto. Tampereen YRE –yhteistyöryhmän kokemukset ja haasteet jälkihuoltotyössä tehtävästä yhteistyöstä. Kandidaatintutkielma. Tampereen Avoin yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Viitattu 27.3.2013 http://www.kris.fi/files/86-Vankien_jalkihuolto.pdf

Ursinus, Risto & Kempas, Marjaana 1999. Kaltereista kaveruuteen. Vangin tukihenkilön käsikirja. Vankeinhoidon koulutuskeskus ja Sininauhaliitto: Tummavuoren kirjapaino

Vankien Omaiset VAO ry 2013. Viitattu 28.3.2013.

<http://www.vankienomaiset.fi/?id=139>

Vapaan sivistystyön yhteisjärjestö 2013. Yksityinen, julkinen, kolmas ja neljäs sektori.

Viitattu 17.4.2013 <http://www.vsy.fi/opinto/kansalaisopinnot/index.php?k=970>

LIITTEET /

Ylitornion avovankilan työntekijän haastattelu

Yleistietoja

1. Kuka olet ja millainen on työnkuvasi vankilassa? (koulutustausta)
2. Kauanko olet työskennellyt kyseisessä vankilassa?
3. Kuinka paljon vankeja on tällä hetkellä talossa? Millainen on tämän hetken vankien ikähaitari?

Toiminta vankeusaikana

4. Millainen on vangin tavallinen päivä avovankilassa?
5. Millaisia tukitoimia vankilassa on järjestetty?

Vapautuminen

6. Tehdäänkö vankilassanne vapautumissuunnitelmaa, jos tehdään, niin milloin sen tekeminen aloitetaan? Millainen prosessi se on? (Onko riikostyypillä ja rangaistuksen pituudella merkitystä vapautumissuunnitelmaan??) Tehdäänkö suunnitelma kaikille vangeille?
7. Miten vangit suhtautuvat vapautumissuunnitelmaan?
8. Miten nuoria vankeja huomioitu ikänsä puolesta vapautumissuunnitelmassa?

Moniammatillisuus, viranomaisyhteistyö, verkostoyhteistyö

9. Miten moniammatillisuus näkyy vankilatyössä? (tutkinnot, koulutus)
10. Yhteistyö eri viranomaistahojen kanssa?

11. Oletteko tietoinen kolmannen sektorin tarjoamista palveluista (esim. portti vapauteen. kris) ? Teettekö yhteistyötä järjestöjen kanssa?

Nuorten vapautuvien vankien yhteiskuntaan integroiminen

12. Onko vapautumissuunnitelmalla vaikutusta uusintarikollisuuden ehkäisyssä?

13. Mitkä ovat yleisimmät ongelmat nuorilla vapautuvilla vangeilla, jotka ovat pian takaisin siviilissä? Millaista ohjausta tarvitaan?

14. Millaisena näet nuorten vankilasta vapautuneiden tulevaisuuden?

LIITE 2 /

Oulun Seudun Setlementti Via Vis- hankkeen työntekijöiden haastattelu

Yleistietoja

1. Keitä olette ja millainen on työnkuvanne?

2. Kauanko olette toiminut hankkeessa?

3. Millainen on koulutustaustasi?

Asiakkaat

4. Millainen on asiakaskuntanne ikähaitari? Paljonko asiakkaistanne on nuoria?

5. Miten asiakkaat henkilöt ohjautuvat teille?

6. Millaista apua/tukea nuoret vapautuvat/vapautuneet toivovat saavansa teiltä?
Missä asioissa he tarvitsevat eniten tukea? Millaisia ongelmia heillä on?

7. Missä vaiheessa yhteistyö vapautuvan kanssa aloitetaan?

8. Kynnys ottaa yhteyttä? suuri/pieni?

9. Millaisena näet vapautuneen nuoren asenteen ja arvomaailman?

10. Millaisena näet nuorten vapautuneiden tulevaisuuden?

Toiminta

11. Millaista nuorisotyötä teette?

12. Teettekö yhteistyötä vankiloiden/viranomaistahojen/muiden tahojen kanssa? Keiden? Millaista yhteistyötä?

13. Miten moniammatillisuus näkyy työssänne? Millaiset koulutustaustat on teidän työntekijöillä?

14. Kerro väkivaltatyön hankkeesta?

15. Mitä kehitettävää näet eri tahojen välisessä yhteistyössä?

16. Millaista on käytännön auttamistyö järjestössänne?

17. Millaisia tuloksia on saavutettu?

KIITOS HAASTATTELUSTA!